

BİRLEŞMİŞ MİLLETLER ÇÖLLEŞME İLE MÜCADELE SÖZLEŞMESİ

Çölleşme; uzun süreli kuraklık gibi iklimsel faktörlerin ile aşırı otlatma, ormansızlaşma ve sürdürülemez arazi yönetimi uygulamaları gibi sürdürülemez insan faaliyetlerinin birleşik etkilerinden oluşmaktadır.

Çölleşme ile mücadele; arazi bozulmasını önlemeye, azaltmaya ve tersine çevirmeyi, kısmen bozulmuş arazinin rehabilitasyonuna ve çölleşmiş arazinin geri kazanımına yönelik yapılan teknik, sosyo-ekonomik, yönetsel ve yasal faaliyetleri içine almaktadır.

Kurak, yarı-kurak ve yarı nemli alanların toplamı yeryüzündeki arazi yüz ölçümünün büyük bir bölümünü oluşturmaktadır ve bu alanlar dünya nüfusunun büyük bir kesiminin yaşam alanı ve geçim kaynağıdır.

Dünyada 250 milyondan fazla insan doğrudan çölleşme ve kuraklıktan etkilenmektedir ve 4 milyar hektardan fazla arazi çölleşme tehdidi altındadır. Arazi bozulumu 1,5 milyar insanın sağlığını ve yaşamını direk olarak etkilemektedir. Dünyada arazi bozunumu ve çölleşmenin ekonomiye verdiği yıllık zarar yaklaşık 490 milyar ABD Doları olarak tahmin edilmekte olup bu tutar, arazi bozulumu ile mücadele faaliyetlerinin maliyetinin çok üstündedir.

Çevrenin sürekli ve yoğun bir şekilde tahrip edilmesi ve diğer ekosistem hizmetlerinin buna bağlı olarak kayba uğraması ile ulusal ve uluslararası düzeyde kamu güvenliğinin tehlikeye girmesi tüm uluslararası topluluk ve kuruluşların dikkatini çekmektedir.

Birleşmiş Milletler (BM) tarafından 1992 yılında Brezilya'nın Rio de Janeiro kentinde gerçekleştirilen ve 108'i devlet başkanı olmak üzere 172 ülkeden üst düzey temsilcilerin katıldığı Rio Zirvesi'nde (BM Çevre ve Kalkınma Konferansı / UNCED), sürdürülebilirlik olgusu ön plana çıkmış ve Zirve'de 3 çok taraflı çevresel sözleşme kabul edilmiştir. Söz konusu sözleşmeler şunlardır:

- BM İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi (UNFCCC)
- BM Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi (UNCBD)
- BM Çölleşme ile Mücadele Sözleşmesi (UNCCD)

1. Birleşmiş Milletler Çölleşme ile Mücadele Sözleşmesi

1.1.Konunun Geçmişi

BM Çölleşme ile Mücadele Sözleşmesi 15 Ekim 1994 tarihinde kabul edilerek imzaya açılmış ve 26 Aralık 1996 tarihinde resmen yürürlüğe girmiştir. Sözleşmenin (196 ülke ve Avrupa Birliği) 197 tarafı bulunmaktadır.

Türkiye'nin Birleşmiş Milletler Çölleşme ile Mücadele Sözleşmesi'ne (BMÇMS) taraf olması, 11.02.1998 tarihinde ve 4340 sayılı Kanunun TBMM'de onaylaması ve 16 Mayıs 1998 tarihli Resmi Gazetede yayınlanması ile gerçekleşmiştir.

Sözleşme, 40 maddeden oluşmakta olup, özellikle Afrika ülkelerindeki çölleşme sorunundan hareketle küresel düzeyde bu sorunun tespiti ve çözüm yollarının bulunması için ortak hareketi öngörmektedir. Sözleşme, taraf ülkeleri beş bölgesel uygulama ekine ayırmaktadır. Söz konusu bölgesel uygulama ekleri şunlardır:

- Afrika için Bölgesel Uygulama Eki: EK-I
- Asya için Bölgesel Uygulama Eki: EK-II)
- Latin Amerika ve Karayip Ülkeleri için Bölgesel Uygulama Eki: EK-III
- Kuzey Akdeniz için Bölgesel Uygulama Eki: EK-IV
- Orta ve Güney Avrupa için Bölgesel Uygulama Eki: EK-V

Türkiye, taraf olduğu tarihten itibaren Sözleşme'nin Kuzey Akdeniz için Bölgesel Uygulama Eki'inde (EK-IV) yer almakta olup EK-IV'te yer alan diğer ülkeler: *Arnavutluk, Hırvatistan, Kıbrıs (Kıbrıs Rum Kesimi), Yunanistan, Macaristan, İsrail, İtalya, Malta, Portekiz, İspanya ve Slovenya* şeklindedir.

1.2.Sözleşmenin Organları

BM Çölleşme ile Mücadele Sözleşmesi'nin organ ve birimleri ve işlevleri aşağıda yer almaktadır:

- Taraflar Konferansı (COP): Ana Karar Alma Organı,
- Sözleşmenin Uygulamalarının Gözden Geçirilmesi Komitesi (CRIC); Alt Organ,
- Bilim ve Teknoloji Komitesi (CST): Alt Organ,
- Küresel Mekanizma (GM): Mali Kaynaklar Birimi,
- Sekreteryâ: Koordinasyon Birimi

1.2.1. Taraflar Konferansı (COP)

Taraflar Konferansı Sözleşmenin ana karar alma organı olup sözleşmeye taraf ülke temsilcilerinin iştirakiyle toplanarak kararlar almaktadır. Sözleşmenin en yüksek organı olan Taraflar Konferansının toplantıları, 1997 yılında gerçekleştirilen COP1'den 2001 yılında gerçekleştirilen COP 5'e kadar yıllık olarak düzenlenmiş, Taraflar Konferansı Altıncı Oturumundan (COP6) sonra ise toplantılar iki yılda bir düzenlenmektedir. COP toplantıları bugüne değin 16 kez toplanmıştır. En son gerçekleştirilen Taraflar Konferansı 2-13 Aralık 2024 tarihlerinde Suudi Arabistan Krallığı'nın Riyad kentinde gerçekleştirilmiştir.

1.2.2. Sözleşmenin Uygulamalarının Gözden Geçirilmesi Komitesi (CRIC)

CRIC, Sözleşmenin ülkelere getirdiği yükümlülüklerin uygulanmasını denetleyen bir organdır.

CRIC aşağıdaki amaçlara yönelik çalışmaktadır:

- Sözleşmenin uygulanmasına yönelik en iyi uygulama örneklerini belirlemek ve yaygınlaştırmak,
- Sözleşmenin uygulanmasına yönelik stratejik planın uygulanmasını gözden geçirmek,
- Tarafların sözleşmenin uygulanmasına yönelik katkılarını incelemek,
- CRIC'in başarı ve etkinliğini değerlendirmek ve izlemek.

1.2.3. Bilim ve Teknoloji Komitesi (CST)

CST, kuraklığın etkilerinin azaltılması ve çölleşme ile mücadele konularında bilimsel ve teknolojik alanda bilgi ve tavsiyelerde bulunmak üzere kurulan yardımcı organdır. COP ve CST oturumları birbirine paralel olarak yapılmakta olup ve tüm taraf ülkelerin katılımına açıktır.

COP kararı ile alakalı konularda uzmanlık ve tecrübeleri bulunan uluslararası uzmanlardan oluşan bir “Bağımsız Uzmanlar” grubu, CST içinde yer almaktadır.

CST’nin öncelikli çalışma alanları aşağıda yer almaktadır:

- İzleme ve Değerlendirme
- BM Çölleşme ile Mücadele Sözleşmesi Bilimsel Konferansları
- Uluslararası Bilimsel Tavsiyeler
- Bilgi Yönetimi
- Bilim Kurulu Üyelik Programı

1.2.4. Küresel Mekanizma

Küresel Mekanizma, BM Çölleşme ile Mücadele Sözleşmesi (UNCCD) kapsamında kurulmuş bir finansal mekanizmadır. Amacı, sürdürülebilir arazi yönetimi (SAY) ve çölleşme ile mücadele için finansal kaynakların harekete geçirilmesidir. Görevleri aşağıda sıralanmaktadır:

- Arazi tahribatının önlenmesi ve arazi restorasyonu için kamu ve özel finansmanı harekete geçirmek,
- Arazi tahribatına yönelik ulusal ve uluslararası politika ve stratejilere katkı sağlamak,
- Sürdürülebilir arazi yönetimi (SAY) finansmanını artırmak için hükümetler, özel sektör ve finansal kuruluşlarla iş birliği yapmak,
- Sürdürülebilir Kalkınma Amacı (SKA) 15.3 kapsamında arazi tahribatının dengelenmesi/ATD (Land Degradation Neutrality / LDN) hedeflerine ulaşılmasına destek olmak,
- Özel sektör yatırımlarını teşvik eden finansal araçlar ve teşvik mekanizmaları oluşturmaktır.

1.2.4. Sekretarya

Sekretarya, Sözleşmenin idari ve koordinasyon birimidir. BM Çölleşme ile Mücadele Sözleşmesi (UNCCD) kapsamında tarafların sözleşme uygulamalarını desteklemektedir. Almanya’nın Bonn kentinde bulunan sekretarya; çölleşme, arazi tahribatı ve kuraklıkla mücadele için politika ve stratejiler geliştirmek, Taraflar Konferansı (COP) toplantılarını düzenlemek, bilimsel veri ve iyi uygulama örneklerini Taraflarla paylaşmak ve Arazi Tahribatının Dengelenmesi / ATD hedefine (SKA 15.3) katkı sağlamak gibi süreçleri yürütmektedir. Ayrıca, sözleşme çerçevesi kapsamında özel sektör ve sivil toplum kuruluşlarıyla ortak çalışmalar yürütmektedir.